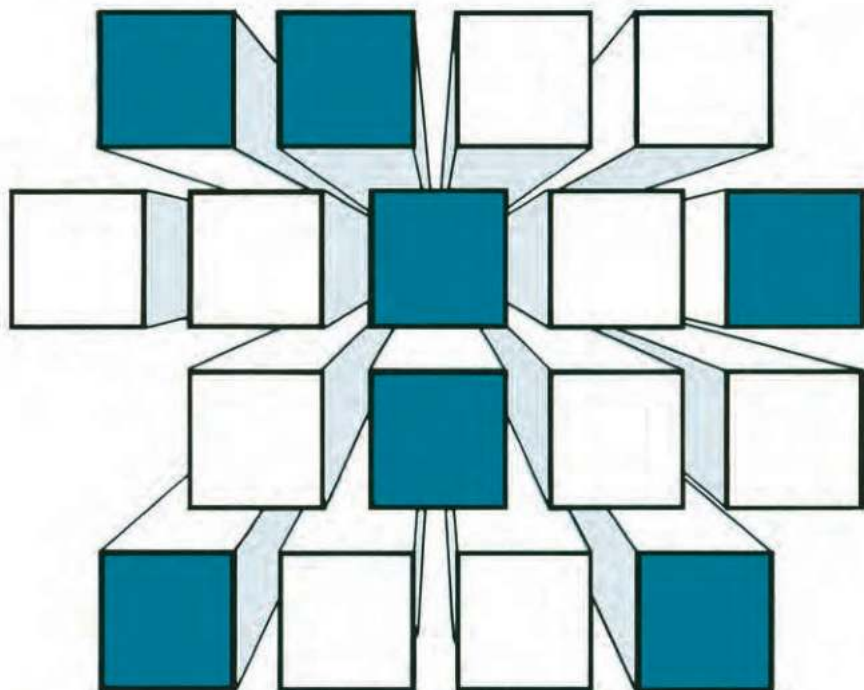


# SINTAXI I SEMÀNTICA DE L'ARTICLE

A. BRIZ / M. PRUNYONOSA



BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA  
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA





**SINTAXI I SEMÀNTICA  
DE L'ARTICLE**



**BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA**  
Dirigida per A. Ferrando i A. López García

---

**SINTAXI I SEMÀNTICA  
DE L'ARTICLE**

**A. BRIZ / M. PRUNYONOSA**

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA



1a. edició, octubre 1987

2a. edició, juliol 1990

Nota a la segona edició:

En aquesta segona edició s'han corregit alguns errors tant de forma com de contingut apreciats a la primera; tanmateix s'ha intentat la seua actualització bibliogràfica.

*Fotocomposició:* Servei de Publicacions de la  
Universitat de València

I.S.B.N.: 84-370-0631-7

Dipòsit Legal: V-1650-1990

Servei de Publicacions  
Universitat de València

Disseny portada: Tomás Burgos



# ÍNDIX

INTRODUCCIÓ .....	13
1. ORIGEN I DESENVOLUPAMENT DE L'ARTICLE .....	15
2. ESTATUT GRAMATICAL DE L'ARTICLE.....	19
3. PARADIGMA .....	27
4. LA FUNCIÓ DETERMINADORA DELS ARTICLES.....	31
4.1. El tractament lògic dels articles .....	31
4.2. La teoria gramatical de la determinació (Doctrina del coneixement previ) .....	38
5. LA FUNCIÓ DETERMINADORA-CONTEXTUAL DELS ARTICLES: LA TEORIA DE L'ACTUALITZACIÓ .....	43
5.1. La teoria de l'actualització: una nova formulació de la teoria del coneixement previ .....	43
5.2. Unes altres concepcions significatives dels articles .....	47
5.2.1. Concreció/ Abstracció .....	47
5.2.2. Inclusivitat/ Exclusivitat .....	49
6. LA FUNCIÓ "LÒGICO-ESTRUCTURAL" DELS ARTICLES: EL MODEL ESTRUCTURAL .....	51
7. UNA PROPOSTA INTEGRADORA: L'ANÀLISI TEXTUAL DELS ARTICLES .....	67
7.1. Introducció .....	67
7.2. Les funcions primàries de l'article.....	69
7.2.1. La funció sintagmàtica oracional.....	70
7.2.2. La funció textual.....	71



7.2.2.1. La necessitat d'un canvi de perspectiva	71
7.2.2.2. Quin és el valor de l'article des d'aquesta nova perspectiva textual? ...	72
7.2.2.3. Les condicions textuais per a l'ús dels articles .....	76
7.2.2.4. L'article zero .....	80
7.2.2.5. L'anomenat article genèric .....	80
7.2.2.6. Article, demostratiu, possessiu i pronom personal de tercera persona...	81
7.2.2.7. Unicitat i especificitat .....	82
7.2.2.8. Conclusió .....	83
 8. MECANISMES DE SUBSTANTIVACIÓ. EL VALOR I LA FUNCIÓ DELS ARTICLES: UNA NOVA PROPOSTA MULTILATERAL .....	   85
8.1. El·lipsi i substantivació.....	88
8.2. Despronominalització i substantivació.....	89
8.3. D'altres factors que intervenen en el procés de substantivació .....	90
8.4. Substantivació i lexicalització.....	92
8.4.1. Substantivació i lexicalització dels adjectius de persona i éssers animats .....	93
8.4.2. Substantivació i lexicalització dels adjectius referits a coses.....	95
8.5. Les construccions article + adjectiu, article + <i>de</i> + nom i article + oració de relatiu.....	96
8.5.1. La construcció <i>Article + Adjectiu</i> .....	99
8.5.2. El ( <i>neutre</i> )+ <i>Adjectiu</i> .....	103
8.5.3. <i>Article + Adverbi de grau + Adjectiu</i> .....	105
8.5.4. <i>Article + Adjectiu en aposicions</i> .....	106
8.5.5. <i>Article + Adjectiu possessiu</i> .....	107
8.5.6. <i>Article + DE + Nom i Article + Oració de relatiu</i>	108
8.5.6.1. <i>Article + DE + Nom</i> .....	108
8.5.6.2. <i>Article + Oració de relatiu</i> .....	110
8.5.7. <i>Article + Infinitiu</i> .....	113
 9. SOBRE ELS USOS DE L'ARTICLE .....	 117
 BIBLIOGRAFIA .....	 121

## NOTA PRELIMINAR

La Biblioteca *Lingüística Catalana* naix de la col·laboració que exigeixen les necessitats més peremptòries. Hi ha un tipus d'obres que ningú no ofereix als editors, i són aquests els que –contràriament al que sol passar en el camp de la bibliografia científica– les demanen als autors. Una tesi doctoral s'ocupa generalment de qüestions massa específiques perquè el públic culte hi pugui estar interessat: editar-les representa, quasi sempre, un favor que l'editorial presta a la ciència i a l'autor. En l'altre extrem, un manual redunda en benefici d'autor i editor, i, si les expectatives són favorables, l'acord de publicar-lo se sanciona ràpidament.

Però, ¿què en direm de les obres de consulta, de les col·leccions que desenvolupen el ventall temàtic d'una disciplina científica amb un criteri unitari per a totes i cada una de les qüestions abordades? Els autors d'aquest tipus de treballs no són lliures: l'editorial els imposa un límit d'extensió, l'exigència de tractar l'estat de la qüestió, i fins i tot una línia expositiva unificada. L'editor tampoc no se sent còmode amb el projecte: d'una banda, encarar-s'hi implica el compromís implícit –i, en el nostre cas, explícit– d'esgotar la matèria, de fer que tots els temes projectats es publiquin amb la qualitat científica i dins els terminis previstos; d'altra banda, es veu obligat de bestreta a renunciar a la mera pruija de la rendibilitat per mor de la necessitat social que l'ha motivat. No és, doncs, estrany que aquest tipus de col·leccions siga poc freqüent en el panorama editorial.

La *Biblioteca Lingüística Catalana*, promoguda pel Servei de Publicacions de la Universitat de València, realitza així una funció que, probablement, només un organisme d'aquesta naturalesa pot mamprendre. És obvi que el panorama bibliogràfic de la llengua catalana disposa de monografies substancioses i gramàtiques excel·lents, però manca d'una col·lecció com la que ara ens propo-

sem publicar. Quan un lector culte, un professor de Batxillerat o d'EGB, o un alumne de Filologia vulga conèixer de forma ordenada i comprensible tot allò que s'ha escrit sobre lingüística o filologia catalana, és probable que no sàpia on trobar-ho: si acudeix a les gramàtiques s'adonarà que són excessivament generals i que, endemés, cada una està orientada en un determinat sentit –normatiu, generativista, estructuralista, etc.–, i no dóna compte dels altres. Si escorcolla en les biblioteques se sorprendrà pel fet que uns temes han estat investigats de forma exhaustiva i que altres manquen per complet de referències fiables.

En aquestes circumstàncies, és evident que ens cal una col·lecció amb les següents característiques:

a) Que abrace el conjunt de la Lingüística i la Filologia catalanes, des del nivell fonològic al pragmàtic, passant pel morfològic, el sintàctic i el semàntic, i no només des de la perspectiva sincrònica sinó també des de la diacrònica.

b) Que presente l'estat de la qüestió de cada tema estudiat, i no únicament la perspectiva de l'autor.

c) Que el nivell expositiu procure conjuminar les exigències de la científicitat amb la màxima claredat i senzillesa.

En altres dominis lingüístics la idea fou mampresa fa anys i amb un èxit ben notable: la sèrie *Textbooks in Linguistics* de *Cambridge University Press* dedica volums específics a l'aspecte verbal, a la formació dels mots, a la dialectologia, a la fonètica acústica, etc; la col·lecció *Que-sais-je?* de *Presses Universitaires de France* en la seua sèrie blava (filologia) aborda estudis sobre sintaxi del francès, l'argot, l'etimologia, el "patois", el francès antic, etc.

*La Biblioteca Lingüística Catalana* s'ha proposat d'omplir una llacuna similar en el camp del català. Cada vegada que un professor o un estudiant vulga preparar un tema de lingüística i filologia catalanes –sobre l'adjectiu, sobre els dialectes, sobre el sistema verbal, sobre els modificadors, sobre història de la llengua, sobre comentari de textos, etc.– agrairia que algú (generalment un especialista en la matèria) li proporcionàs un resum de tot allò que se n'ha dit, des d'una perspectiva lingüística general, i de les possibilitats d'aplicació al català, tant si comptàvem amb estudis específics com si no. Si pogués disposar d'una biblioteca exhaustiva, senzilla i de preu assequible, és indubtable que el seu treball s'hi veuria facilitat: en un moment en què l'ensenyament del català experimen-

ta un auge considerable, la conveniència d'aquesta col·lecció respon, alhora i potser amb més motiu, a una vertadera necessitat social.

Per a dur endavant el projecte, ha estat imprescindible la col·laboració d'investigadors de diverses universitats, tant de la nostra àrea lingüística com de fora. La Universitat de València agraeix aquest esforç intel·lectualment no gaire grat, amb la seguretat que suscitar vocacions per a l'estudi de la llengua catalana és el millor guardó que se'ls pot oferir.

*València, octubre de 1987*



## INTRODUCCIÓ

Aquest treball pretén ser una aproximació a determinats problemes que presenta l'article en la llengua catalana. Tal com diu el títol, hi volem fer un examen i discussió dels problemes relatius a la funció i significació de l'article.

Les qüestions bàsiques que plantegem són: l'estatus gramatical, la connexió amb d'altres classes de paraules, el paradigma, els valors de determinació, actualització, els valors lògico-estructurals i els textuals, el problema de la substantivació i un recull d'usos. En tots ells hem tractat d'exposar una descripció d'acord amb les gramàtiques, que considerem, però, el començament d'una indagació lingüística; per això no és una exposició que es limita a descriure els fets o un recull de les gramàtiques, sinó que tracta d'obrir la discussió dels diversos aspectes que configuren la conducta sintàctico-semàntica de l'article i proposar-ne algunes explicacions.

I aquesta és la idea motriu de l'obra: oferir una mena de presentació de l'article, els problemes que comporta la definició d'aquesta categoria, i, a més, suggerir-ne línies de treball gramatical.



# 1. ORIGEN I DESENVOLUPAMENT DE L'ARTICLE

Potser que la qüestió de l'origen etimològic de les formes d'article siga l'únic punt on estan d'acord els gramàtics.

Totes les llengües romàniques mostren unes formes d'article definit, el qual deriva del demostratiu ILLE o IPSE.

És difícil, però, donar una solució a la qüestió quan ILLE o IPSE es poden considerar demostratius o formes d'article<sup>1</sup>. Sembla ésser clar que l'argument d'utilització d'aquestes formes permetrà d'expressar-ne d'altres funcions.

Alguns autors consideren que el demostratiu pren d'una manera progressiva noves funcions: l'absència indicava un sentit categòric-virtual del substantiu al qual acompanyava, la presència, però, expressava l'actualització del substantiu: així, el substantiu es referia a éssers o entitats essencials (virtualitat) o existencials (actualització)<sup>2</sup>. La major utilització comporta la pèrdua del sentit de localització espacial de l'objecte i l'article esdevé un signe que sempre acompanya un substantiu, que manifesta a) realitats presents prèviament a la consciència del parlant, b) realitats no esmentades però implícites al discurs, i c) realitats existents que són actualitzades al discurs; a diferència del substantiu sense determinació, el qual expressa tan sols el concepte (Badia 1951, Lapesa 1961). Aquest pensament implica que amb l'aparició de l'article definit hi ha hagut una transformació funcional innovadora (Benveniste 1977, II).

Tot i amb això, cal pensar si l'article no apareix sinó per una simple reducció funcional. ILLE, segons açò, no ha adquirit valors nous, no ha passat a desenvolupar altres funcions distintes a les que

(1) Vegeu R. Lapesa (1961) i la bibliografia que recull del problema esmentat.

(2) En opinió de G. Guillaume (1919: 14-27), l'article és degut a la desmaterialització del significat del nom en potència.



ja desenvolupava en llatí, sinó que només ha sofert una major o menor pèrdua de funcions. El demostratiu llatí, en posició d'adjectiu, ha perdut les funcions de localització i individualització, restant com un simple actualitzador (i, normalment, també com singularitzador), marcador d'un objecte conegut; en posició pronominal ha passat de localitzador a individuador d'objecte conegut, perdent tan sols la funció localitzadora (Coseriu 1978a). El motiu sembla ésser la inoperància funcional dels deíctics en certs llocs on el referent estigués present físicament o contextualment.

Les gramàtiques parlen també d'unes formes d'article indefinit, l'origen etimològic de les quals és el numeral llatí UNUS (Badia 1951). Tanmateix, és difícil precisar quan la forma numeral manifesta el sentit d'indeterminació que defineix l'article indefinit romànic, així com quan l'article en qüestió es diferencia del valor d'adjectiu indefinit. *Un, una*, mostren un valor no quantificador des dels primers escrits catalans que es coneixen. Aleshores, ja promptament aquesta forma expressa la introducció d'una cosa nova, i d'allò que es diu amb èmfasi:

(1) *aquest noi és un saboc.*

L'origen de les dues formes de l'article mostra que, si l'aparició de la forma definida pot ser explicada per un canvi funcional o per una reducció del demostratiu llatí, l'article indefinit és degut a una transformació funcional innovadora, car l'únic valor del numeral era la quantificació.

Gairebé tots els gramàtics afirmen que les formes *lo, los, la, les*, són les corresponents derivades dels demostratius llatins. Així (Badia 1951: § 136, III i IV, Moll 1952: § 276-277):

ILLU > *lo* (masculí singular, i neutre),  
ILLA > *la* (femení singular),  
ILLOS > *los* (masculí plural),  
ILLAS > *les* (femení plural).

Alguns parlars catalans (zones de Girona, les illes Balears i zones del Sud del País Valencià) mostren una altra variant d'article definit, que hom considera més antiga: *es, sa, es, ses*, derivada de la forma d'identitat IPSE, amb la següent relació etimològica:

IPSU > *so* (masculí singular, i neutre),  
IPSA > *sa* (femení singular),  
IPSOS > *sos* (masculí plural),  
IPSAS > *ses* (femení plural).

Les formes *lo, los (so, sos)* han quedat, en l'estat actual, com a dialectals (*lo, los*) o en alguna construcció (per a *so, sos*), i han estat substituïdes per *el, les, i es, ses*, respectivament.

Les raons adduïdes pels gramàtics esmentats parlen d'un procés de confusió entre les formes del masculí singular (*lo*), elidides davant de substantiu que comença per vocal (*l'home*; fóra millor parlar del fenomen de l'apòstrof que és de fonètica sintàctica i no pas d'un fenomen d'escriptura com és la forma elidida *l'*) i les que, per fonètica sintàctica també, es reduïen quan era una preposició o una altra paraula la que acabava amb *so* vocàlic (*tanca'l balcó*), la qual cosa implicava ambigüitat de l'expressió de gènere (*tanca l'home – tanca l'església – tanca'l balcó – tanca'l església*); la solució fou utilitzar una forma reforçada *el (els: analògic?)*, que va esdevenir la més utilitzada als cercles més poblats (vegeu-ne una altra interpretació a Neira 1983).

L'existència de les dues formes *lo, el / so, es* es considera que fou efecte d'una romanització desenvolupada en dues etapes: la més antiga correspon a la forma *so, es*, estesa a les colònies més antigues (les costes de Girona i després, pels fets de la Reconquesta i repoblacions, a les illes Balears i nuclis del Sud del País Valencià); la segona etapa introdueix un nou corrent, la utilització de *ILLE*, que s'escampa pels nuclis més poblats (Barcino, Tarraco, Ilerda, etc.) des d'on arriba fins al Sud pels esmentats motius de la Reconquesta i repoblacions dels territoris.

Manuel Prunyonosa i Antonio Briz són doctors en Filologia i professors respectivament dels Departaments de Teoria dels Llenguatges (Lingüística General) i Filologia Espanyola (Llengua Espanyola) de la Universitat de València. Han treballat sobre temes de sintaxi i semàntica de les llengües hispàniques. Manuel Prunyonosa ha publicat, en col·laboració amb Manuel Pérez Saldanya, **Elements per a una sintaxi liminar del català** (València, Tres i Quatre, 1987). Antonio Briz és l'autor de treballs com **El léxico de la vid en la comarca de Requena-Utiel** (València, Institució Alfons el Magnànim, 1985) i **Sustantivación y lexicalización en español (La incidencia del Artículo)** (València, Universitat de València, 1989).

Aquest volum presenta un estudi dels valors sintàctics i semàntics de l'article català als nivells sintagmàtico-oracional i textual. Hom hi trobarà l'estat actual de la qüestió i una proposta explicativa dels valors abans esmentats.

Les qüestions bàsiques que s'hi plantegen són: l'estatus gramatical, la connexió amb d'altres classes de paraules, el paradigma, els valors de determinació i actualització, els valors lògico-estructurals i els textuais, el problema de la substantivació i un recull d'usos. L'obra pretén a més obrir la discussió sobre els diversos aspectes que configuren el comportament sintàctico-semàntic de l'article i proposar-ne algunes explicacions.